

”چېن ناگوو ایی شارستانی، ئازادی دپارنرت و ګری ل ستېمکاری دکات”.. وړګیانی: سیفېر مېد، کام ئاراز

”دوکان بوونیان هیې بېام ژمارېان زېر کیم هیې تا ترسناکین ،
ترسناکترین دېوکان ئو و پیاو و ژنانن ک ئامادن باو بکېن
وگوو اییېن بې ئووی هړګیز ل هکاری باو و گوو اییېان
پېرسن.”
_پریم لېفی، ئاګرېستېک.

ئایا کیم ګیېکی ګشاو و پې ئاشتی ئو کیم ګیېکی ک لېسېر
بنېمای گوو اییېی تېواوېتی یاساکان و فېرمانېکانی دېوېت
دام زراو؟ ئایا دنگدان تاک ګیې بې پېشاندانی ناو زایی
بېرامبېر سیاسېتم داران و فېرمانېوایان؟ ل کاتېکدا سیستېمی
قوتابخانېکان و میدیا مېشکمان دېشېو تېواوې کو ئو قېی تېکی
گوو اییېانېمان بې بکېن خېت، ئمېش ل کاتېکدا سیاسېتفانان
ئارزووی گوو اییېیکی تېواو کوېران دېکېن ل هاوېتېکان،
بېام مېژوو چېرېکېکی تېواو جیاوازمان پې دېت سېبارت بې بېهای
گوو اییېبوونی هېموو ئو شتانی پېمان دېگوترت بیکېن. لېم
وتاردا وونې دېکېنېو ئو ګوو اییېیکردن، نېک
گوو اییېیندېکردن، ک دېبېت ګورېترین هېش بې سېر مرېفایېتی،
ل هېمان کاتیشدا تېوتووی ئو دېکېن ک چېن ناگوو اییېی
شارستانیان کیم ګا بې ئازادی دېهېتېو.

هېوارد زېن ل پېتووی ‘گوو اییېی شارستانی کېشکېی’ دېت:
”کېشکې ناگوو اییېیکردن نیې بېکو گوو اییېیکردن.”

ویلھېم ایچیش دېت:

”پرسیار بېچینېدېکې ئو نیې ک بېچی خېک یاخی دېن، بېکو
پرسیارکې دېبېت ئو بېت ک بې کیم ګا یاخی نابېت؟”

خوشکانی ګریمک، ک ناسراون بې چالاکیدېکانیان ل ګې بزووتنېوکانی
دژ کېیلایېتی و دژایېتی ئازارچېشتنی ژنان ل سېدی نېزدېهېمدا
بېم شوېیې باسکې دېخېن و:

“باوټگي [دکترین] گوټرایټي کوټران و شوټنکټنی نابجی هټموو جټر دسټاتټکی مرټف ، بټ کمټټایټی و ټایینټو ، ټو دکتیرنټکی زټرداریگټریانټ [دیسټټیزم].”

سارا گریمک، ټنجټلینا گریمک، پټټووکي: “دټربارټی کټیلایټی و ټټلټسیټنیزم: وتار و نامټکان.”

سدټی بیستټم هټټچنرانی ملیټنان لاشټ لټسټر یټکټری بټخټو بیټی لټ وټاتټ فاشیست و سټسیالستټکاندا، ټټمټش بټگټی بټ ټټوانټی دټیانټوټ ببین کټ گوټټایټی دټتوانټت کوشټاری بکات. لټ یټکټتی سټقیټت، کټمبټدیا، ټټمانیای نازی، کټریای باکوور، چین، ټټو ټاپټټین و بټرهټټستی نټبوو کټ ملیټنان کټسی پټشکټش بټ مټرگ کرد، بټکو گوټټایټی زیاد لټ پټویستی خټک بوو بټ دسټات. گوټټایټی ټټو یاسایانټیان دټکرد کټ ناټاکاریانټبوون و ټټو فټرمانانټی سیاسټتمدارانټیان جټبټجټ دټکرد کټ کټمټگای لټناو دټبرد. ټټم ټټزموونټ تټقټنټری ټټو وټاتانټ وانټیټکی گرنگی فټرکردین، بټټام سد ټټفسووس زوو لټ یادمان کرد: ټټو گوټټایټیټیټ نټک گوټټایټیټینټکردن کټ تاوانټ ټټاستټقینټکټی. هټروټکو پیتټر یوستینټف لټ ټټژنامټی نیویټرکټردا لټ سالی ١٩٦٧ ټټم وتټی بټ پټنووسټکټی دټنټخشټنټت:

“بټ چټندین سدټمټ، مرټفټکان سزا دټداران بټ گوټټایټیټینټکردن. لټ [دادگایکردنی نازیټکانی] نټرمبټرگ، بټ یټکټمینجار، مرټفټکان لټ پای گوټټایټیټیکردن سزا دران، دټرټنجامټکانی ټټم دټسیټ کټنټستا واهټستیان پټدټکرت.”

پیتټر یوستینټج، ټټژنامټی نویټټکټر.

سټرټای ټټوټی دټبټت ټټو یاسایانټی کټ دټبنټ هټی ټیش و ټازار بټ مرټفټ بټتاوانټکان وکټمټگا ټټتبکرټنټو و گوټټایټیټیان نټکرت، بټټام پټیټوکردنی ټټم خاټ گټلټک ټټستټم دټبټت بټتایبټتی لټ وټاتټکدا کټ تټتالیتاریزم [دسټاتټکی داپټسټنټر] ټټچوو بټتټ ناو قوټایټی کټمټگاو. لټگټټ حوکمی زټرداریشدا دانیشټوانی وټاتټکټ بټکټیلټ دټکرتن. سټرتا لټ ریگټی پټوپاگټندټی بټردټوام مټشکی خټکی بټکټیلټ دټکرت، دواتریش کټیلټکردنی فیزیکی لټ ری چاودټریکردنټکی بټوچان، هټزټکانی پټلیس و سیستټمی دادوټری کاری سټرټکیان دټبټتټ هیشتنټوټی خټک لټژرټ کیفی دسټات. لټژرټ ټټم ټټوشټ سټرکوټکاریانټی حوکمټتټکی سټنتټایټی دسټاتټی ټټهاخوازدا، ناگوټټایټیټبوون وټکو کردارټکی پټټوانیانټ دټبټت کټ دټکرت پټټوانټکټ ټټاستټوخټ بټ ژیانټی باجټکټی بدات. ټټویټ وادټکات

ستهمکار، استوخ لوهو سرحاوی گرتوو که وایه تی هرهز و دهسهاتک بندن به پسنندی خکوه، هره بیه ئهگر دسهاتکی ستمکار لسه پسنندی جهماوهر بینا کرابهت، ئهوا لسه نندنوهی ئه و متمان و پسنندیی دههت لادانی ستمکارییه که. هرهز و کشی دهسهاتی ستمکار له رهگی ئه م جهره شهشه ناتوندوتیژانه یوه دادوههت.

چهن مورای تهبارت، سهره تایه که به امیاری ناگوهه اییه.

بهام چهن کهسانی پهویست بهخ بهر بههرنرهنده به ئهوهی گرنگی گوهه اییه کندنه ئه و یاسایانهی کهمکهگا تهفروتونا دهکن بینن؟ به واتایه کی دیکه، چی دههته هیه ئهوهی ناگوهه اییه یکندنه کی شارستانیه درووست بهت تاوه کو ستمکار له ناو بهات؟ یه که له تاکتیکه کان دههته بهکارهه نانی ئهقه، لهژیک و ئه گیومهناسیه نه تاوه کو خه کی گشتی هه شیار بن دژی فریوخواردن، هه خه تاندن و دره که بهکار دههردن تاوه کو بیانکه نه مهگل به دهسهات ته تالیتارییه که یان. ئه م که گایه دامه زراوه لسه ره ئه و بیر که ییه ئهگر استیه کان بهرنه وه و پهوپاگه ندهکان هه بهوشهرنرهنده وه، ئهوا خه کی زیاتر بهرهههستی دهکن و زنجیره کانیان تهکده شهکن.

وله پشتههستن به ئهقه و بههگه خستههوه ته نه کار له میشکه کراو و وه رهگرهکان دهکات، و کاتهک ستمکاری له گشه سه نندنایه مهشکانه کی له شهوه یه زهر کهم دههده وه. له بری ئهوه ترس، توهه یی، ناده نیایی، سه ره له شهوهان وهه م سه زانه به توندی په ره دههسته نن و ههزی هزر سنووردار دهکن.

"زه رینه ئه و ته که یشتن و گنگدانه وانیه ناخی تاک تهکده شهکن که هه شته ئه که ری بوونیان هیه، ئه گیومهنهت و بههگه هه نانهوهی ئهقه و له ژیک ته نه کاتهک چاوهه ی سه ره که وتنی لیده کههت. که ره ئاستی ههسته و سهزی که سهکان په یه کی بهرزهتریان ته نه په اندبهت. ئهگر په یه گی رمی سهز و ههستهی که سهکان بهرزهتر بهته وه، ئهوا ئه که ری بیرکندنهوهی له ژیکه ژاری که ری نامهنهت و له بری ئه و دروشم و ویستی فانتازیای نااست شوه نیان دهگرته وه. وه کو بههیت ده سه ره به سه ردها گرتنه کی که مکه دهروونی جهماوهری دهته کایه وه که ده کههت زهر به خه راییه بگهته به په تایه کی دهروونی جهماوهی." _ که یونگ، شارستانیهت له گه اندا.

ئه م ته امانیه که خه که به یان هیه بهنه بهرهههستکاری له ژیک و بیرکندنه وه له لایهن نووسهر 'ئه ملی ویزه وه' ئه ماژیه په دراوه کاتهک

سردانی سه‌فیتی یه‌گرتوو ده‌کات ئه‌مه ده‌نووسهت:
"لژیک لهره هیچ که‌مه‌که‌کت ناکات. ته لژیکی خاوه‌نی له‌ژیکی خه‌تیت
و ئه‌وانیشه‌هی خه‌یان، و ئه‌و مه‌ودایه‌ی له‌نه‌وانتانه‌ها یه‌پردی وشه
نایانگه‌یه‌نه‌ت به‌یه‌کتری."
_ئه‌لی وینه

ئه‌وه‌ی له‌ وشه و ئه‌گه‌یه‌مه‌نه‌ت په‌ویستتره‌ بریتیه‌ له‌و تاکه
جوداخوازانه‌ی که‌چالاکیه‌کانیان ده‌به‌ته‌ نموونه‌ی په‌په‌وه‌نه‌ر به‌
دام‌زهراندنی بزوتنه‌وه‌ی گه‌وره‌تری گو‌په‌ایه‌یه‌ینه‌کردنی شارستانیانه‌.
هه‌زی هه‌بوونی نموونه‌یه‌که‌ که‌چاوه‌ی له‌بکرت هه‌میشه‌ به‌ماده‌سته‌ له‌وه‌ی
له‌ توانا‌یدا‌یه‌ کاریگه‌ری درووست بکات. کاته‌که‌ خه‌ته‌کی ده‌بینن که‌سه‌که‌
ئاماده‌یه‌ وه‌به‌وه‌ی مه‌ترسی به‌به‌ته‌وه‌ له‌ په‌ناو په‌زگاریکردن له‌
بیروباوه‌یه‌، و وشه و کرداره‌کانیان به‌یه‌که‌ دژوه‌ژنه‌ن، ئه‌وا مه‌مانه‌
و وه‌وا‌یه‌ته‌ زیاتر ده‌دنه‌ به‌په‌که‌که‌یان. هه‌رچه‌نده‌ به‌یه‌یه‌ نموونه‌ی
جوداخواز و به‌ره‌مه‌سته‌کار نه‌به‌ته‌ به‌خه‌به‌ره‌نه‌نه‌وه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی که‌
خراپ کو‌په‌راییان داهاته‌وه‌ به‌هه‌ی ئه‌و که‌ته‌ و به‌ندانه‌ی زینه‌دانیان
کردوون، وه‌له‌ کاریگه‌ریه‌کی به‌هه‌زه‌ته‌ سه‌ر زه‌رینه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی
که‌ له‌سه‌ر قه‌راغه‌ به‌ژینه‌که‌ن و به‌رده‌که‌نه‌وه‌ له‌وه‌ی چه‌بکه‌ن. به‌مه‌م
به‌بوونی ژماره‌یه‌کی که‌مه‌ له‌و چاوه‌نه‌ترسه‌نه‌ی که‌ ئاماده‌نه‌ به‌نه‌
نموونه‌ به‌ ئه‌وانه‌ ته‌، ئه‌مه‌ دیله‌مه‌ی زینه‌دانییه‌ هه‌ر له‌ بوونده‌
ده‌به‌ته‌: که‌سه‌ ئاماده‌ نابه‌ته‌ که‌ به‌به‌ته‌ یه‌که‌مه‌ین که‌سه‌ به‌ ئه‌وه‌ی گو‌په‌ایه‌یه‌
نه‌به‌ته‌، هه‌ر به‌یه‌شه‌ هه‌مووان به‌هیچ جو‌ته‌ و ئامانه‌که‌ داده‌نیشن و
هه‌وا‌یه‌ ئه‌وه‌ ده‌خوازن که‌ ئه‌وانه‌ دیکه‌ که‌مه‌ه‌گایان به‌زگار ده‌کات:

"زه‌ره‌که‌ له‌وانه‌ ته‌ له‌ مه‌باشتره‌، به‌توانا و کاریگه‌رتنه‌ وه‌که‌ له‌
مه‌. ژماره‌یه‌کی زه‌ر له‌ که‌سانی هه‌ه‌ده‌به‌ز نه‌ سه‌ر ئاسته‌
ئاسه‌،. ئاماده‌نه‌ به‌شه‌شه‌، تاوه‌کو به‌توانم به‌ ئاسانه‌ په‌شه‌کشه‌ بکه‌مه‌:
که‌سه‌کی دیکه‌ هه‌یه‌ که‌ له‌ به‌ته‌ مه‌چالاکه‌ بکات، به‌بگره‌ له‌ مه‌باشتر."
_ فره‌دریک گره‌سه‌. گو‌په‌ایه‌یه‌ینه‌کردن.

به‌مه‌م ئه‌و په‌رسیاره‌ی که‌ یه‌که‌مه‌ین به‌زوه‌نه‌ری بوون به‌ نموونه‌
به‌رکه‌وته‌نی له‌گه‌یه‌ ده‌به‌ته‌ بریتیه‌ له‌مه‌: چه‌ کاته‌که‌ گونجاوه‌ به‌
گو‌په‌ایه‌ینه‌کردن؟ خه‌ی ئاسانه‌ به‌ گو‌په‌ایه‌ینه‌کردن کاته‌که‌
به‌زوتنه‌وه‌یه‌کی گو‌په‌ایه‌ینه‌بووی شارستانی هاته‌ته‌ کایه‌وه‌ و وه‌ه‌ه‌ه‌ه‌
خه‌ی وه‌رگرتوو، به‌مه‌م ئه‌و به‌ره‌مه‌سته‌کارانه‌ی له‌ ده‌سته‌په‌که‌دا بوونیان
هه‌بوو توشی ئاسته‌نگی سه‌خت ده‌نه‌. ئایه‌ گو‌په‌ایه‌ینه‌بوون شایه‌نی
ئه‌وه‌یه‌ له‌ په‌ناویدا وه‌به‌وه‌ی مه‌ترسی به‌به‌ته‌وه‌؟ ئایه‌ کرداری
گو‌په‌ایه‌ینه‌بوون گه‌یشه‌ته‌ ئه‌و ئه‌ندازه‌ نام‌په‌یه‌ی که‌ هه‌زیبونت

پہلی بریتی بہت لہ تہو گلان لہ کاولکردنی کھم لگا و نازاردانی
ژیانی بہتاوانہ کان؟ ہر کھسک دہ بہت بہ خہی و ہامی ئہ و پرسیارانہ
بداتہ و، و لہ زرجار و ہامی ئہم پرسیارانہ لہ ناخمانہ و
ہہد قوہن، وک فہرمانہک لہ ویزدانہ و:

"یشہی وشہی "ویژدان" پمان دہت کہ وشہک بریتیہ لہ فہم مکی
"زانین"... خہسہتہی "ویژدان" بریتیہ لہ زانینی ئہ و، یان دہنیا بوون
لہ و، بہہای سہزی ئہ و ئایدیانہی ہہمانن سہبارت بہ ہہکاری ئہ و
کردارانہی کہ دہیکہین."
_ کاہ یونگ، کھم لگا لہ گہاندا.

ویژدان دہخہکی ہہستیہ، فہم مکی زانینی غہریزانہیہ بہ پہیبردن
بہ دروستی و نادروستی کردارہک. یہکک لہ بہناوبانگترین نموونہ کان
کہ تہیدا کہسک پشت بہستہت بہ ویزدانہی تاوہکو کرداری
گوہایہنہ بوون بہجہگہہنہت، سہکرات، سہکرات لہلایہن ۳۰
ستہمکارہ و فہرمانہی پہکرا کہ پیاوہکی بہتاوان دہستگیر بکن و
پہلکہشی مہرگی بکن، و لہ سہکرات بہ کوہرانہ بہ گوہی ئہ و
ستہمکارانہی نہکرد، لہ کاتہکدا کہ ئہوان دہسہتہاتہی ژین و مہرگی
ئہویان لہ ژہر دہستدا بوو. لہ باتی سہر بہ ئہوان بلہقہنہت،
سہکرات گوہی لہ ویزدانہی گرت:

"سہکرات گوہی 'ئہ و سی دہسہتہاتدار پہیان اگہیاندم و فہرمانیان
پہکردم کہ لیہنی سہلہمانیا دہستگیر بکم و اہچی مہرگی بکم...
کہچی من دوویا تمکردہ و لہ گہی کردارہ و نہک تہنہا وشہ کہ مہرگم
لہ لا گرنگ نیہ... بہکو تا سہر ئہسقان ئہ و لہ لا گرنگ کہ ہیچ
شتہکی نادادپہروہرانہ و ناپیرز بہ ئہنجام نہگہیہنم... ئہ و حوکم تہ
بہ و ہہموو ہہزہیہ و من ناترسہنہت تا وکو شتہکی نادادپہروہرانہ
بکم... بہسادہی یہی ماہ و م گرت."
_ ئہ فہاتوون، پہزش.

دہسپہکی ہہر ہہ-ہہ-ہہ-ہہ کی ژیانمان، ویزدانمان وا ئارہزوو دہکات
کہ بہہمنی بدوہت و زہربہی جارہکانیش ئہ و پہیامانہی دہینہرہت
ناہونن. بہہام ئہم بہ سوودی ئہ و کہسدا دہشکہتہ و کہ دہیہوہت
بہیار بدات لہوی ئاہ گہایہنہ بوون بوو تہ ہہہژاردہ
دروستہک. ہہروہکو ئہوی یونگ ئامازہی پہدات، لہ کاتہکدا
زہرہک لہ دیلہما مہیہکانہی ژیان تہنہا چرپہیہک لہ ویزدانہ و
بہدہست دہہہنن، لہ ہہندہک کاتیش ہہن کہ ویزدان بہہوونی و بہ
بہندی دہتہ گہ، تہنانت وا دہردہکدہت کہ دہنگی خودا بہت یان
ہہروہکو یونگ لہ 'شارستانہت لہ گہاندا' نووسیویہت:

”ل سږرد مان نه کی له م ژیند خ کی ویزدان به پ س ی کی د رونی
 ت نه گ یشتبوون، به کو ئوان به د ست و و ردان کی خودایان
 د یان بینی؛ هر به استی پ یف کانی ویزدانیان به د نگی خدا
 داد نا. ئم به چوونش ئ و مان پشان د دات ک به ها و مانا له
 ابردوو و ئ ستاشدا و اب ستی ویزدانن ویزدانن فرمان به مر ف
 د کات ک گو ا ی یی ئ و د نگی ناخی به ت ت نان ت ئ گ ر زیانیشی
 پ بگ ی نه ت.”

ک یونگ، شارستانیت له گ ا ندا.

گ ر ویزدان فرمانمان پ بکات له گو ا ی یی یکردنی یاسا
 ناداد پ رو ر کان بو ستین و گ ر هر کات ک گو ا ی یی بووین ک چی
 توشی ه ستکردن به ق ز و تاوان هاتین، ئ و ا و و ب ووی
 ه بزارد ی کی قورس د بین و: یان گو ا ی یی ویزدانمان د بین و
 یاخی د بین، یان گو ا ی یی ست مکاران د بین و ناپاکی به رامبه ر به
 خ مان د ک یین. ئ و ژن و پیاوانی ک ناخیان به ند د ت گ دز به
 پ یدابوونی ستم، ئ گ ری ز ر و کو یاخی و به ره ستکار ه نگو و به
 پ ش و بن و ئم ئ و کات یی ک ل ری هاو به شی ویزدان پ رش و
 به او د به ت و به ناو ک م گادا و ئ گ ری هاتن کای یی
 گو ا ی یی بوونی سفیلان به رز د به ت و. س ر تا بانگی ویزدان
 له لاین ژمار یی کی ک م و و مام د در ت و، و لی ئم ک مین یی
 د بند نمون به ئوانی دیک. ئ گ ری ئ و ی ژمار یی کی پ ویست له
 خ کی دوا ی ئ مان بک و و به ردی بناغ ی بزووتن و یی کی
 گو ا ی یی بوونی شارستانیان دابنن د ک و ت س ر ئ و ی تا چ ند
 خ کی تام زری ئازادین به راورد به و ی تا چ ند سایک له ژیان له
 گ ی ترس، ق و ش ژان و ک چ راوی د ستی ست مکاران
 د ستم م کراون. هر چ ن ک به ت، ئ گ ر له و ک م گای یی ت یدا د ژین،
 ستم به ت و له د رگا بدات، ئینجا ویزدانمان فرمان د ربکات له و ی
 بو ستین له و ی س ر بلا ق نین به تاوانی گو ا ی یی بوون ئ و ا پ ویست
 ئم و ت یی ‘ه نری د یف د ت ر’ له به ر چا و بگرین:
 ”گو ا ی یی بوون بناغ دروست ک ی ئازادیی. گو ا ی یی کان
 ک یلن.”

ه نری د یف د ت ر، گو ا ی یی بوونی شارستانیان.

و رگیانی: سیف ر مح م د، کام ئاراز

سڙچا وٺڻ: